

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

Βυζαντινοί Ιστορικοί και Χρονογράφοι

Ενότητα 11: 13ος - μέσα 15ου αι.: Ιστορικό πλαίσιο
και Ιστοριογραφία. Γεώργιος Ακροπολίτης: Βίος και
Έργο.

Κιαπίδου Ειρήνη-Σοφία
Τμήμα Φιλολογίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Σκοποί ενότητας

Οι φοιτητές θα έρθουν σε επαφή με το Ιστορικό πλαίσιο και την Ιστοριογραφία της περιόδου 13ου - μέσα 15ου αι. Επίσης, θα γνωρίσουν το βίο και το έργο του ιστορικού Γεωργίου Ακροπολίτη, επεξεργαζόμενοι συνάμα απόσπασμα από το έργο του *Χρονική Συγγραφή*.

Περιεχόμενα ενότητας

- 13ος αι. - μέσα 15ου αι.: Ιστορικό πλαίσιο και Ιστοριογραφία.
- Γεώργιος Ακροπολίτης: Βίος και Έργο.
- Απόσπασμα από το έργο του *Χρονική Συγγραφή*

13ος - μέσα 15ου αιώνα

Ιστορικό πλαίσιο και Ιστοριογραφία

13^{ος} αιώνας

- Το 1204 παρέλυσε η πολιτική και πνευματική ηγεσία της αυτοκρατορίας.
- Στις λατινοκρατούμενες επαρχίες η Εκκλησία συνιστά τον μοναδικό πόλο συσπείρωσης των Ορθοδόξων και αντίστασης στον εκλατινισμό.
- Ανεξάρτητα κρατίδια: Δεσποτάτο Ηπείρου, Αυτοκρατορία της Νίκαιας και Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας.

13^{ος} αιώνας

- Η περίοδος της Φραγκοκρατίας ήταν επόμενο να αφυπνίσει το εθνικό συναίσθημα των υποδούλων, αλλά και εκείνων που ζούσαν στις ελεύθερες ζώνες της βυζαντινής Ανατολής.
- Η Ήπειρος και η Τραπεζούντα υστερούσαν εμφανώς ως προς την πνευματική τους παραγωγή. Στη Νίκαια, όμως, υπό τη δυναστεία των Λασκαριδών διαμορφώθηκε μία νέα πνευματική και πολιτική ελίτ (Γεώργιος Ακροπολίτης, Νικηφόρος Βλεμμύδης).

13^{ος} αιώνας

- Ο μόνος αξιόλογος ιστορικός της περιόδου 1204-1261 είναι ο Γεώργιος Ακροπολίτης, ο οποίος στο έργο του *Χρονική Συγγραφή* επιχείρησε να δώσει τη συνοπτική ιστορία της αυτοκρατορίας της Νίκαιας κατά την περίοδο 1203-1261.
- Το χρονογραφικό έργο του Γεωργίου Σκουταριώτη δεν έχει την ίδια αξία.
- Γεώργιος Παχυμέρης: *Συγγραφικαί Ίστορίαι* (13 βιβλία)
- Οι Χρονογραφίες του Ιωήλ (13^{ος} αι.) και του Εφραίμ (τέλη 13^{ου} – αρχές 14^{ου} αι.) ως ιστορικές πηγές για τα σύγχρονα γεγονότα δεν έχουν ιδιαίτερη σημασία.

α΄ μισό 14^{ου} αιώνα

Ιστορικό πλαίσιο και Ιστοριογραφία

α΄ μισό 14^{ου} αιώνα

- Το τέλος του Βυζαντίου ήταν προδιαγεγραμμένο, από τη στιγμή που χάθηκε για πάντα η Μικρά Ασία.
- Οι εμφύλιοι πόλεμοι συνεχίστηκαν σε όλη την διάρκεια του 14^{ου} και 15^{ου} αι. μέχρι την υποδούλωση της Πελοποννήσου.
- Ο πολιτισμός του συρρικνωμένου κράτους μειώθηκε δραματικά εξαιτίας των μακροχρόνιων πολέμων.

α΄ μισό 14^{ου} αιώνα

- Ο Νικηφόρος Γρηγοράς τη δεκαετία 1340-1350 γράφει τη *Ρωμαϊκή Ιστορία* του. Ουσιαστικά γράφει μια αντιπολιτευτική ιστορία, μία καταγγελία εναντίον του Καντακουζηνού και των οπαδών του Γρηγορίου Παλαμά.
- Ο Ιωάννης Καντακουζηνός γράφει ιστορία με έντονο το προσωπικό στοιχείο στην εξιστόρηση των γεγονότων. Έχει χαρακτήρα απομνημονευμάτων.

μέσα 14^{ου} – μέσα 15^{ου} αιώνα

Ιστορικό πλαίσιο και Ιστοριογραφία

μέσα 14^{ου} – μέσα 15^{ου} αιώνα

- Κενό σχεδόν εκατό χρόνων ιστοριογραφικής παραγωγής.
- Περίοδος σιωπής λόγω έλλειψης αντικειμένου συγγραφής.
- Οι Τούρκοι είχαν προχωρήσει σχεδόν μέχρι την πρωτεύουσα, η οποία αντιμετώπιζε συνεχώς τις εχθρικές τους δυνάμεις.

15^{ος} αιώνας

Ιστορικό πλαίσιο και Ιστοριογραφία

15^{ος} αιώνας

- Το βυζαντινό κράτος περιοριζόταν στην Κωνσταντινούπολη και σε μερικές επαρχιακές πόλεις της Μικράς Ασίας και του ελλαδικού χώρου.
- Ο αυτοκράτορας δεν ασκούσε την κεντρική εξουσία. Κάθε επαρχία είχε τον δικό της διοικητή.
- Οι Τούρκοι είχαν φτάσει μέχρι τις πύλες της Κων/πολης.
- Ιδεολογική σύγκρουση ανάμεσα στις παρατάξεις των φιλενωτικών και ανθενωτικών, η οποία είχε ξεκινήσει ήδη την εποχή του Μιχαήλ Η', με την υπογραφή της ένωσης των Εκκλησιών στη Λυών (1274).

15^{ος} αιώνας

- **Παλαιολόγεια «Αναγέννηση»:** Στο επίπεδο των γραμμάτων και της πνευματικής κίνησης υπήρχε έντονη δραστηριότητα: μελέτη, αντιγραφή και σχολιασμών κειμένων της αρχαίας ελληνικής γραμματείας.
- Μ' αυτόν τον τρόπο καλλιεργείται η ελληνική συνείδηση → αναζήτηση νέων ιδεωδών στο αρχαίο ελληνικό παρελθόν.

Ανακεφαλαίωση

- Η ιστοριογραφία των παλαιολόγειων χρόνων καταγράφει τις ιστορίες της ήττας, της συντριβής.
- Είναι έντονη η κριτική διάθεση.
- Δεν υπάρχουν σημαντικές καινοτομίες: ακολουθούνται τα μοτίβα της ιστοριογραφίας των προηγούμενων περιόδων.

Γιατί οι λόγιοι ασχολήθηκαν με την ιστορία αυτήν την περίοδο;

- Πολιτική σκοπιμότητα (Ακροπολίτης, Κριτόβουλος)
- Αντιπολιτευτική τάση (Γρηγοράς, Παχυμέρης)
- Αυτοβιογραφικό στοιχείο (Καντακουζηνός)

→ Ο κλασικισμός, η γλώσσα και η Θεία Πρόνοια υπήρξαν ανασταλτικοί παράγοντες στην αναζήτηση των αιτιών στα γεγονότα που περιέγραφαν.

Βίος και Έργο

Γεώργιος Ακροπολίτης

Βίος

- Αυτοβιογραφικές αναφορές από το ιστορικό του κείμενο *Χρονική Συγγραφή*.
- Γεννήθηκε στην Κων/πολη το 1217 σε αριστοκρατική οικογένεια, η οποία διατηρούσε στενές σχέσεις με την αυλή του Ιωάννη Γ' Βατάτζη.
- Στάλθηκε στη Νίκαια υπό βασιλική επίβλεψη για να σπουδάσει κοντά στους λογίους Θεόδωρο Εξαπτέρυγο και Νικηφόρο Βλεμμύδη ρητορική και φιλοσοφία.
- Το 1246 συνόδευσε τον αυτοκράτορα Ιωάννη Γ' Βατάτζη σε μία από τις εκστρατείες του στις δυτικές επαρχίες, συγκεκριμένα στις Σέρρες και στη Θεσσαλονίκη.

Βίος

- Αυτό το διάστημα είχε ενταχθεί στην αυλική γραμματεία και υπήρξε δάσκαλος του μεταγενέστερου αυτοκράτορα Θεόδωρου Β' Βατάτζη.
- Υπηρέτησε την αυλή κυρίως στη διπλωματία και λιγότερο στη διοίκηση.
- Όταν επανήλθε στη Νίκαια το 1259, συνέδεσε την σταδιοδρομία του με τον νέο αυτοκράτορα Μιχαήλ Η' Παλαιολόγο, τον οποίο υπηρέτησε πιστά.
- Το 1274 υπέγραψε στη Λυών εξ ονόματος του αυτοκράτορα την αναγνώριση του δυτικού δόγματος.
- Πέθανε τον Αύγουστο του 1282.

Έργο: Χρονική Συγγραφή

- Αποτελεί συνέχεια της ιστορίας του Νικήτα Χωνιάτη και καλύπτει την περίοδο 1203-1261.
- Στο έργο του υποστηρίζει την πραξικοπηματική άνοδο στην εξουσία του Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγου.
- Τα γεγονότα παρουσιάζονται κατά χρονολογική ακολουθία.

Έργο: Χρονική Συγγραφή

- Υπάρχουν αυτοβιογραφικές παρεκβάσεις.
- Ενδιαφέρεται για πολεμικά γεγονότα και όχι για εκκλησιαστικά ή διοικητικά ζητήματα.
- Ο ακριβής χρόνος συγγραφής δεν είναι γνωστός. Πιθανότατα γράφτηκε μονομιάς κατά την περίοδο 1261-1267 με στόχο να δικαιώσει την άνοδο του Μιχαήλ Παλαιολόγου.
- Οι πηγές του δεν μας είναι γνωστές. Βασίστηκε σε προφορικές μαρτυρίες και σε αυτοψία και πιθανόν σε αρχειακό υλικό.

Έργο: Χρονική Συγγραφή

- Ο συγγραφέας αποφεύγει το πομπώδες ύφος.
- Η γλώσσα είναι κλασικίζουσα.
- Υπάρχει έντονο το στοιχείο του χιούμορ και της ειρωνείας.
- Σώζεται σε τρεις παραλλαγές.
- Χρησιμοποιήθηκε ως πηγή από τους Νικηφόρο Γρηγορά, Εφραίμ και Θεόδωρο Σκουταριώτη.

Γεώργιος Ακροπολίτης

Χρονική Συγγραφή (96, 4 – 99, 6)

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Κιαλίδου Ειρήνη-Σοφία 2015. «Βυζαντινοί Ιστορικοί και Χρονογράφοι». Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <https://eclass.upatras.gr/courses/LIT1935/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

